

որի վրա կարելի կը լինի կառու-
ցանել համալսարանի շէնքը:
Փետրվարի 19-ի օրը մենք ա-
մենքս պէտք է տօնենք արժանա-
ւոր կերպով. այդ պատճառով
մենք կարծում ենք որ թիֆլիսի
Դուման չէր կարող այդ անմո-
ռանալի օրը աւելի արժանաւոր
կերպով տօնել, քան թէ վերեւ
յիշված վճռով:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԻ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԸ

Վերջին ռուս-թուրքաց պատերազմից յե-
տոյ հայերի և Հայաստանի համար մի նոր
ոսկեայ դար է սկսվել: Զարհուրելի արի-
ւնով շարժված զոհերը, որ տարուս հայերից
այդ պատերազմը, զիստաբազմ փոքր-Ասիա-
յում, նուիրեցին Հայաստանի մի նոր կեանք,
տուեցին նոր նշանակութիւն և նորա վարդա-
մուտքով պատմութեան շքեղ անունը,
պատմութեան խորքերից երևան գալով ամ-
բողջ լուսաւոր աշխարհի առջև, գրաւեց բո-
լոր տէրութիւնների համակրութիւնը:
Հայ անունը, որ լսվում էր միմայն իրրեւ
պատմական անուն, կենդանի կերպարանք ըս-
տացաւ և սկսած Ներսիսյան ամբողջ մամու-
լից մինչև թագաւորների և նախարարների
սենսակները, գիտութեան հետազոտութիւն-
ների, քաղաքական հարցերի, տէրութիւնների
միմանց մէջ ունեցած յարաբերութիւնների
աւարակայ դարձաւ:
Այդ է պատճառը, որ այժմ հայոց անու-
նը ծանօթ է ամենքին, նորա պատմութիւնը
ընդհանուր գիտութեան իրաւունք է ստացել,
և հայը զուրկ չէ բարձր ամենայն շրջանում
վեհանքութեամբ կարող է ասել. «ես հայ
եմ»:

Արեւմտեւ չը պիտի ցաւենք, որ այդ նախան-
ձելի վիճակին հասնելու համար, հայոց ազգը
մեծ զոհեր է տուել, զիտեանով որ ամենայն
մի այդպիսի երեւելի քայլ պատմական ազգե-
րի կենսութեամբ, միշտ մեծ զոհեր է պահան-
ջում, և եթէ կրկին մեր ազգի առաջադրու-
թեան համար նոր զոհեր պահանջվին, թող
գնան այդ զոհերը ևս ազգի յառաջադի-
մութիւնը պահելու, նորա վիճակը աւելի
ապահովելու համար....

Բայց է՛նչ է զլուսաւոր պատճառը, որ ա-
սիական ազգութիւնների շարքում հայոց ազ-
գը ամենից աւելի կարողացաւ գրաւել բոլոր
լուսաւոր տէրութիւնների համակրութիւնը:
Այդ մեր ազգի ձգտումն է դէպի առաջա-
դիմութիւնը և նորա ընդունակութիւնը ոչ
թէ միմայն իրան լուսաւորել, այլ և լինել
զիստաւոր գործիչ լուսաւորութեան ծառայա-
թները տարածելու համար մնացած ասիական
ազգութիւնների մէջ:

Ներսիսյան արդէն մի երեւելի և ուշիկ դա-
ղափար ունի կազմած հայերի մեծ կուսման
մասին Ասիայում: Համարեա բոլոր տէրու-
թիւնները հասել են այն եզրակացութեանը,
որ փոքր-Ասիան կը պատկանի վերջը այն
տէրութեանը, որից հայերը աւելի կը լինեն
համակրված....

Ո՞ր հայի սիրտը չը պէտք է ուրախանայ
որ իր ազգի վիճակը հասել է այդ նախանձ-
նի աստիճանին: Խնձ բարեփոխ, տխմար հայ
պիտի լինի այն հայը, որ զիտեանով թէ,
Հայաստանի փրկութեան և առաջադիմութեան
զիստաւոր միջոցը լուսաւորութիւնն է, ուսու-

մը—չը տայ իր լուսման հայերին և Հայաս-
տանի մէջ լուսաւորութիւնը ծառայելու նը-
պատակով: Ամեն լաւ հայի համար, որին
թանգաղին է իր հայրենիքի պատիւը, ու-
րեմն և իր անձի պատիւը, սրբազան պարտք
է անդադար օգնել այն ընկերութիւններին,
որոնց առաջինն է ի հարկէ, «Արարատեան»
ընկերութիւնը և այն անձանց, որոնց գոր-
ծունէութիւնը նուիրված է ազգի լուսաւո-
րութեանը և առաջադիմութեանը:

Ինչպէս յայտնի է լուսաւորութեանը նպատ-
տում են ոչ թէ միմայն ուսումնարանները,
այլ և զիստաւորակէս—գրականութիւնը: Այս
վերջինի մի մասը—լրագրութիւնը, գործում
է իբրեւ ազգային լուսաւորութեան զինուոր,
իրրեւ հասարակութեան ձայն, որը ամեն տեղ
լսվում է և որը ժամանակիս պահանջներ յա-
րուցանելով, ստիպում է ամենքին խոնարհվել
իր ոյժի առջև:

Հայերը պարտաւոր են և պիտի ունենան,
ինչպէս բոլոր լուսաւոր ազգերը, իրանց ձայ-
նը ներկայ քաղաքականութեան մէջ և այդ
ձայնի ներկայացուցիչը կը լինի, ուրեմն, հա-
յոց լրագրութիւնը: Սորանից մի քանի տարի
առաջ թէ Ռուսաստանում և թէ այլ տէրու-
թիւններում, հազիւ թէ զիտէին անգամ
հայոց լրագրութեան գոյութեան մասին: Բայց
այժմ հայոց լրագրութեան ձայնը ամենայն
տեղ լսվում է և հայոց լրագիրների յոգուա-
ծները և տեղեկութիւնները առաւտ նիւթեր
են տալիս թէ Ռուսաստանի և թէ բոլոր Նե-
րսիսյան լրագիրներին:

Այդ ևս սակաւ պատիւ չէ հայոց ազգին.
բայց ցաւալին այն է, որ դեռ ևս հայոց
լրագրութեան վիճակը ապահովված չէ նիւ-
թական կողմից: Նեւ եթէ մեր լրագրագիտ-
ների անձնակազմութիւնը չը լինէր, Կովկասի
ոչ մի լրագիր և օրագիր չէր կարող շարու-
նակել իր գործունէութիւնը: Այլազգերի լը-
րագիրները 10 հազարներով և աւելի օգուտ
են քաղում, իսկ մեր լրագիրները միայն դե-
ֆիցիտ են տալիս:

Նեթ հայերը կամեցում են պահպանել ի-
րանց անուան պատիւը, թող պահպանեն
և իրանց լրագրութիւնը:

Հայ

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

15 յունվարի

Շուշուց երեսուն և հինգ վերտ հաւաքութեամբ
դէպի արեւելք գտնվում է Աղզամ գիւղակը, որ
դարաբաղցիներին յայտնի է իր կիրակնօրեայ լա-
զարներով և պողաքեր այգիներով: Նախ ընթեր-
ցողին մի քանի տեղեկութիւններ կը տամ այս բա-
ղարի վրա, որին վերջի անգամս ես ևս անձամբ
ներկայ էի և ապա կը խօսեմ այնտեղի այգիների
վրա:

Աղզամ գիւղակն իր դիրքով և յարմար ու ու-
ղիկ ճանապարհներով կենտրոն է կազմում Վարա-
բաղի շատ գիւղերի համար: Շուշուց նոյնպէս
ուղիղ, փոստի ճանապարհով, կարելի է գնալ այդ
գիւղակը: Աղզամը պատկանում է երբեմն Վարա-
բաղին տիրապետող, այժման իշխան Մետեմ-
Վուլի խան Ուզմիշին: Մինչև այժմ այստեղ մը-
նում է նորա այսպէս ասած «ամառաբնէր», ուր
խանը տարակա շատ ժամանակը անց էր կացնում:
Մի մեծ հրապարակ, որի մէջ տեղը չկնված է
մի քարվանդաբայ և որի չորս կողմից բաժանվում
են մի քանի ճանապարհներ դէպի գանազան կող-
մեր, ներկայացնում է Աղզամի բազարի տեղը:
Բազարը լինում է ամենայն կիրակի օր և ըսկի-
վում է առաւօտից շատ վաղ և շարունակվում է
մինչև երեկոյան ժամը 5-ը: Արդէն շարաթ օրը
և բոլոր գիւղերը սայլակներ, ֆուրգոններ, ճը-
ճոցներ, ձիաների խրկնոցներ, մարդկերանց աղա-
ղակներ են, որ թնդացնում են օդը: Շարաթի դի-
չերը, կարծես, այդ հրապարակը լուսաւորված լի-
նի: Վերակի առաւօտն էլ մարդ չէ կարողանում
այդ հրապարակումը ազատ կանգնել. ինչպէս ա-
սում են շեթէ ասեղ զցես, ապալը չի ընկնիլ: Ցո-
րենի, գարու, կորեկի, զանազան տեսակ պաշար-
դէներ և մրգերի հաններ են, որ լցնում են կի-

րակի օրը այդ հրապարակը: Դամի 10—20 ըս-
կում է սաստկանալ առետուրը, այս ժամանակը
եւէ շուրջ իր տիրոջ չէ ճանաչուի. մէկը ամենայն
արագութեամբ իր առած պաշարներէն է առ-
լանելու: Գարու, միւսը մի բան է կշռում,
երրորդը փողեր համարում և այլն և այլն: Մի
կողմից էլ աշխերի երգելը, թիւրքերի կանանց
ղալմաղալը, գիւղացիների կուխները ապրանք դը-
նողների հետ, մի անմխարաքրելի տեսարան է
ներկայացնում:

Աստիկ թանգութիւնը այստեղ էլ էր սփռել
իր ճիւղերը: Բոլոր ուտելիքները իրանց գինից
եռապատիկ բարձրացել էին: Գիւղացիք մի առան-
ձին ուրախութեամբ պատում էին, որ ոչ մի
ժամանակ այս լազարումը սոյն օրինակ թանգու-
թիւն չէին լսած և այսպիսի մեծ աշխատանք եր-
բէք չէին ստացած: Ահա այս էր մեզ զարմացնում,
որ գիւղացիք փոխանակ ցորենի պակասութեան
վրա դանդաղակելու ծիծաղում էին չուլեցիների
վրա և ուրախանում, որ նոյն պայման առատօրէն
վարձատրում էին նոցա: Արդէն նոյնտեղի վեր-
ջերում ցորենի ջուլը (7 պուղ) ծախվում էր
այնտեղ 18—20 ռ., գարու (5 պուղ) ջուլը 9
ռ., կորեկի (5 պուղ) 12 ռ. և այլն և եթէ այս-
պէս շարունակվէր գարնանը, այս գինը պիտի ե-
ռաշատակվէին անպատճառ: Այս յուսով էին նոյն-
պէս մեր կարածատները, որոնք չը բաւակա-
նանալով իրենց ունեցած ցորեններով, սկսել էին
գիւղից գիւղ թափառելով և գներ թանգացնելով
ցորենի առեւելու:

Այժմ էլ մի քիչ խօսենք Աղզամ գիւղի և նրա
այգիների վրա: Աղզամ գիւղը իր բազարից գտնա-
վում է երկու վերտի հեռաւորութեամբ: Գիւղա-
ցիների մեծ մասը բնակվում է իր այգիների մէջ
չնայած խրճիթներում, որոնք երկայն տարածու-
թեամբ չափված, գիւղի շարունակութիւնն են կազ-
մում: Այս գիւղի բնակիչները բոլորն էլ թիւրքեր
են և պարագում են այգեգործութեամբ և եր-
կաղգործութեամբ, անասնապահութիւնը սոցա մէջ
տեղի անյարմարութեան պատճառաւ այժման ծաղ-
կած չէ:

Այգիները բաւականին կանծաւոր կերպով տըն-
կած են և մէկը միւսից բաժանվում են լայն ճա-
նապարհներով, որոնց երկու կողմերով շողողալով
վազում են փոքրիկ առուակներ, զարարած գե-
ղեցիկ ուռիներով կամ թղթներով:

Վարաբաղու այգիների թիւը, ինչպէս ասում են,
հասնում է 20000 բայց հաշու թէ այդ թիւը ճիշտ
լինի և արիտ, որ դժուար և մինչև անգամ ան-
կարելի է ասել, թէ տարեկան այդ այգիներ որ-
քան արդիւնք են տալիս: Առնալով այս այգիներ
ները միմեանցից շատ զանազան մեծութեամբ կամ
փոքրութեամբ են լինում և երկրորդ ամեն կող-
մի խաղողներից գինի կամ արաղ միահաւասար
չէ դուրս գալիս. մէկ կողմի խաղողի երկու պու-
ղիցն է մէկ կուծ գինի դուրս գալիս, միւս կողմի
երեք կամ չորս պուղից և այլն: Գինին ծախվում
է գիւղում կուծ 2—3 ռ., իսկ քաղաքում 3—5
ռ.: Աղզամում խաղողը նոյնպէս շատ էժան գը-
նելով էր ծախվում: Սկզբում պուղը արժէր 15
—20 կ., յետոյ հասաւ մինչև 50 կ.: Խաղողի
այսպիսի էժանութիւնը կարելի է նշանակել բացա-
րելի, որ այգիների մեծ մասը պատկանում են
թիւրքերին, որոնք ոչ թէ իրանց խաղողներից գի-
նի չեն պատրաստում, այլ մինչև անգամ մեղք էլ
են համարում հայերէ վրա իրանց այգիների երեւն
էլ ծախել և թող տալ նոցա այնտեղ գինի պատ-
րաստելու, այլ իրանց խաղողը քաղում են և այգե-
տէր հայերի վրա այսպիսի ճնշին գներով ծախում:

Այս տարի Վարաբաղի գոտաւոր արաղի համար
տէրութեան մարտ տուել է մօտ 100,000 ռ. և եթէ
հաշուենք, որ օրէնքի համաձայն մի վերջին պէտք
է տալ մօտ 25 կ., ուրեմն պէտք է Վարաբաղը
այս տարի 400,000 վերտ արաղ լինի տուած,
բայց այս թիւը նոյնպէս չէ կարող ճիշդ լինել,
փոխանակ վերջին 25 կ. տալու, դուրս է դա-
լիս 50 կ.: Ուրեմն միջին թիւով 200—300 հազար
վերտ արաղ Վարաբաղի այգիները այս տարի
անպատճառ պէտք է տուած լինեն:

Ահա երկու երեք տարի է, որ մի երկու չուլեցի
պարոններ Ներսիսյան մերենաներ են բերել աւել
ու բաղի թիւից և խաղողից ուրիշ զանազան մը-
գերից էլ են սկսել ուղարկ քաշել: Յուսով ենք որ
մեր չուլեցի վաճառականները, անանկով վաճա-
ռականութեան պտուղները, այսուհետեւ երբեմն
երբեմն էլ ուշ կը դարձնեն և այսպիսի օգտաւէտ
պարագանքներ կը տան, որոնք երկրպատիկ աւելի
օգուտ կը տան, քան թէ վաճառականութիւնը,
որ գրեթէ ոչինչ օգուտ չէ տալիս և շատերին էլ
անանկով են հասցրել:

Լուսմ ենք, թէ մի քանի պարոններ մտադիր
են մի ընկերութիւն կազմել և կանանաւոր կը-
րով երկրագործութեամբ և այգեգործութեամբ
պարագակ: Մենք դեռ չենք հաւատում, թէ այս

լուրը ճշմարիտ լինի: Եթէ ճիշդ է մեր լսածը, չե-
նորհաւորում ենք այդ պարոններին և ցանկանում
ենք կատարեալ աջողութիւն այդ օգտաւէտ և գե-
ղեցիկ մտադրութիւնը իրագործվելու համար:

Արցախցի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Ախալցխա 14 փետրվարի

Ահա ուղարկում ենք ձեզ 371 ռ., որ հաւաքե-
ցիք վաճաղ սովորեց օգտին մեր պատուելի ազ-
գայինների օժանդակութեամբ, որոց յայտնում
ենք մեր խորին նորահալալութիւնը:

- Պ. Խմբագիր, խնդրեմ բարեհաճէք յիշեալ գու-
մարը հասցնել պատկանելոյն և ձեր պատուական
թերթի մէջ տպագրել նուիրատուների անունները:
Ուղարկված գումարից 100 ռ. յանձնվեցաւ մեզ
աղքատաց զանձանակի հոգաբարձութիւնից և 20
րուբլ հաւաքվեցաւ կոպէկներով: Ստորագրու-
թիւնը շարունակվում է: Նուիրատուների անուն-
ները. Եղբայր Մուրաֆեան 20 ռ., Յ. Գեղա-
մանց 20 ռ., Վ. Յերմուզեանց 5 ռ., Կ. Յակովը-
ջանց 5 ռ., Գ. Պաղապարեանց 5 ռ., Մ. Հա-
րակեանց 5 ռ., Գ. Նիկողոսեան 5 ռ., Գ. Բարա-
կեանց 5 ռ., Ն. Արեւիկեանց 5 ռ., Պ. Հանուզ-
ցեանց 5 ռ., Գ. Սաղաթեանց 3 ռ., Մ. Ասլան-
անց 3 ռ., Մ. Սիրունեանց 3 ռ., Բ. Պողոսեանց 3
ռ., Յ. Ազնաւորեանց 3 ռ., Մ. Յ. Սոլանեանց 3
ռ., Ն. Կիրաւորու ոմն 3 ռ., Մ. Սամուէլեանց 3
ռ., Գ. Վալաբարեանց 3 ռ., Կ. Բաքսեանց 3 ռ.,
Մ. Յովնանէ Երակովջանեանց 3 ռ., Բ. Արապա-
ճեանց 2 ռ., Ոմն 2 ռ., Գ. Վանցեան 2 ռ., Յ.
Հարակեանց 2 ռ., Ս. Յարոյեանց 2 ռ., Հայաւէր
ոմն 2 ռ., Գ. Մեղքեանց 2 ռ., Գ. Վարդա-
նեանց 2 ռ., Յ. Թէհմուզեանց 2 ռ., Վ. Գաբա-
րեանց 2 ռ., Ա. Սարապտարեանց 2 ռ., Ա. Բ. Գա-
ղաքեանց 2 ռ., Ոմն 1 ռ., Կ. Մանուկեանց 1
ռ., Յ. Բաղադեանց 1 ռ., Ս. Բարեանց 1 ռ., Կ.
Սրապեանց 1 ռ., Մ. Գիւպեանկեանց 1 ռ., Մ.
Վաղաքեանց 1 ռ., Ա. Չարեանց 1 ռ., Յ. Վա-
ղաքեանց 1 ռ., Ս. Չարեանց 1 ռ., Ոմն 1 ռ.,
Խ. Խմբագիր 1 ռ., Գ. Սաւաֆեանց 1 ռ., Հ.
Պուլիտորեանց 1 ռ., Յ. Բեմանեանց 1 ռ., Ս.
Սահակեանց 1 ռ., Մ. Խ. Մնացականեանց 1 ռ.,
Թ. Չարոյեանց 1 ռ., Ա. Մանուկեանց 1 ռ., Գ.
Բ. Պաղապարեանց 1 ռ., Կ. Սիրունեանց 1 ռ.,
Մ. Սամուէլեանց 1 ռ., Ա. Սաղաթեանց 1 ռ., Մ.
Սարապտարեանց 1 ռ., Ն. Ասլանեանց 1 ռ., Գ. Մ.
Վաղաքեանց 1 ռ., Մ. Շիրինեանց 1 ռ., Յ. Աս-
լանեանց 1 ռ., Միրաբով 1 ռ., Բ. Բրիտտոսու-
րեանց 1 ռ., Յ. Բեմանեանց 1 ռ., Մ. Պետրո-
սեանց 1 ռ., Ս. Յարութիւնեանց 1 ռ., Մ. Գե-
որգեան 1 ռ., Յ. Շիրինեանց 1 ռ., Կ. Մարո-
քեանց 1 ռ., Գաւապարեանց 1 ռ., Ա. Պաղապարեանց
1 ռ., Պ. Մ. Օսկանով 1 ռ., Կ. Բաղադեանց 1 ռ.,
Յ. Շիրինեանց 1 ռ., Մ. Թաթաւեանց 1 ռ., Ա.
Չիլեպկորեանց 1 ռ., Գ. Վաղաքեանց 1 ռ., Կ. Խո-
ճիկեանց 1 ռ., Յ. Սարգսեանց 1 ռ., Ն. Մորեանց
1 ռ., Ն. Արեւեանց 1 ռ., Յ. Ենկոյեանց 1 ռ., Գ.
Սամուէլեանց 1 ռ., Գ. Չեչմանեանց 1 ռ., Ա.
Պաղաթեանց 1 ռ., Ս. Ասլանեանց 1 ռ., Ս. Նա-
ղաթեանց 1 ռ., Ն. Մնացականեանց 1 ռ., Մ.
Աղաթեանց 1 ռ., Մ. Խ. Աղաթեանց 1 ռ.,
Վ. Սրապեանց 1 ռ., Խ. Չիլիկարեանց 1 ռ.,
Գ. Ռաչմանեանց 1 ռ., Ս. Յենիհանեանց 1 ռ., Ս.
Ալեքսանեանց 1 ռ., Յ. Աղապարեանց 1 ռ., Յ.
Խաչապարեանց 1 ռ., Ն. Տէր-Գրիգորեանց 1 ռ.,
Ա. Հայրապետեանց 1 ռ., Ա. Միսիթարեանց 1 ռ.,
Գ. Ջէլեկեանց 1 ռ., Մ. Անօրեանց 1 ռ., Մ.
Ստեփանեանց 1 ռ., Յ. Վանդեանեանց 1 ռ.,
Ս. Մալխասեանց 1 ռ., Միսանեանց 1 ռ., Վ. Տէր
Գրիգորեանց 1 ռ., Յ. Զօրանեանց 1 ռ., Խ. Սել-
կեանց 1 ռ., Յ. Զակովիլեանց 1 ռ., Ն. Սոզ-
մանեանց 1 ռ., Մ. Յարսեանց 1 ռ., Ա. Սրապեանց
1 ռ., Գ. Չարսեանց 1 ռ., Յ. Սարգսեանց 1 ռ.,
Կ. Ալեքսանեանց 1 ռ., Բ. Անիմանեանց 1 ռ., Ն.
Տօնականով 1 ռ., Պ. Կարապետեանց 1 ռ., Խ.
Դատապալտեանց 1 ռ., Գ. Տէր-Մարգարեանց 1
ռ., Մ. Բիտտոսուրեանց 1 ռ., Թ. Լազարեանց 1
ռ., Մ. Միսիկեանց 1 ռ., Ն. Նշանեանց 60 կ., Ս.
Աղապարեանց 50 կ., Բ. Բարսեղեանց 50 կ., Ն.
Մարտեանց 50 կ., Խ. Չեչմանեանց 50 կ., Պ.
Վաղաքեանց 50 կ., Յ. Յարսեանց 50 կ.,
Մ. Փաշեանց 50 կ., Յ. Գիւլեկեանց 50 կ., Գ.
Միքայելեանց 50 կ., Խ. Տէր-Միքայելեանց 50 կ.,
Խ. Նիկոյեանց 50 կ., Յովակիմեանց 40 կ., Ս.
Մենէնտեանց 40 կ., Ա. Մ. Յօնանիսեանց 40
կ., Ս. Վիրապեանց 40 կ., Սալատուր ոմն 30
կ., Խ. Բիչիեանց 35 կ., Հ. Մարկոսեանց 15 կ.,